

SLUSE

GLØTT

MEDLEMSBLAD FOR
TELEMARKKANALENS VENNEN

NR. 1 – 2021
37. ÅRGANG

Kvinnene ved Bandakkanalen – Kanalfotografier – Bryggene i østkanalen – Kanalhistoriske tilbakeblikk
“Umsynslaus hard framferd mot dei avsidesliggjande bygder” – Kanalnytt – Kanalquiz mm.

STYRET 2020

Tor Kjetil Gardåsen, Leder 93836389
Helge Øverbø, Nestleder 90728722
Frida Sviland, Sekretær 41453607
Bjørn Andersson 90569438
Sondre Bratsberg 99575531

Vara

Agnar Waldemarsen 90943610
Bardur Einarsson 90146014

Adresse:

Telemarkkanalens Venner
ved Tor Kjetil Gardåsen
Damfaret 22b, 3943 Porsgrunn.

Epost: kanalvenn@gmail.com

Bankkonto i Sparebank1 Telemark:

2650.11.45725

Vipps: 642658

Org. nr. 879955882

Facebook:

Søk etter "Telemarkkanalens Venner".

Nettside:

Telemarkskanalen.no/Om kanalen

Nyhetsbrev:

Nyheter til Marit@nomeregnskap.no

Redaktør Slusegløtt

Tor Kjetil Gardåsen 938 36 389

Bardur Einarson 901 46 014

Trykk: Thure Trykk, Skien.

Årsmøte

På grunn av den uavklarte koronasituasjonen da bladet gikk i trykken tas det sikte på å avholde årsmøtet for 2021 i november. Det vil bli avertert i avisen Kanalen, på Telemarkkanalens venners facebookside og Telemarkkanalens venners nettside.

Dagsorden årsmøtet:

1. Åpning. Velkommen ved leder
2. Valg av møteleder, referent og protokollkomite
3. Årsmelding
4. Regnskap
5. Budsjett
6. Valg
7. Arbeidsplan 2020
8. Innkomne forslag

Servering av pizza mm.

Etter årsmøtet vil det bli gitt orientering om Løveidprosjektet. Vi har invitert folk som har bodd i Slusemester-boligen til å fortelle om huset og hagen. Hvis tid vil det bli vist bilder og fortalt om gamle brygger langs kanalen.

Forsidebilde: M/S "Henrik Ibsen" ønskes velkommen til ny sesong av slusevokterne ved Lunde sluse juni 2020.

Foto: Tor Kjetil Gardåsen

Kvinnene ved Bandakkanalen

**Mykje er skrive når det gjeld anlegg og drift og mannskap på sluser og båtar.
Lite er skrive om kvinnene ved kanalen.**

Av John Straume

Kanalkvinnene var heime med hus og born. Arbeidet for familien og huslege syslar var viktige, men ikkje like påakta som mannen sitt arbeid.

Kvinnene tok aldri del i mannens arbeid på slusene eller på dammane. På fleire måtar var dei likevel limet i systemet. Dagane deira blei og innretta etter kanalens virke.

Hogga og Kjeldal

Me kan ta for oss dei to øvste sluseanlegga: Hogga og Kjeldal på 1950- og 60 talet. Tømmeret blei fløyta vassvegen. Trafikken med lastebåtar og passasjerbåtar song på siste verset.

På Hogga var det buplass for fire familiar i min barndom: I fyrste høgda, der Heksas kjøkken er nå, budde sluseforman Harald Hovland og kona hans Stina. I andre høgda budde Kari Rønningen. I motsett ende av den store gule bygningen budde slusevaktar Nils Toreskås og kona Anna i fyrste høgda. Der budde og mine fyrste leikekameratar Astrid og Inger. Eg og mine foreldre, Anne og Ingvald, budde i andre etasje.

Samling for fotografering i 1952 på Hogga: Harald Hovland med Tore Ryborg i barnevogna. Damene er fv Kari Rønningen, Anne Straume, Stina Hovland, Mary Hovland, Anne Ryborg og Tulla Halland. Ungane som sit på trappa er John Straume og Wenche Ryborg. Fotografen er ukjent.

Trammen på slusevaktarbustaden på Hogga var ein fin plass for fotografering. Inger og Astrid, John og Kirsten poserer. Biletet er frå eige arkiv.

Denne artikkelen er skrive ut frå eigne minne og med hjelp frå Astrid og Inger Toreskås.

Hogga var for oss ein fin og god stad. Den store bustaden og det flotte området med tun og hagar som stor tumleplass. Bygningane som ramma inn tunet var den store og spennande låven med fasilitetar som utedoar og vedskjul, og så grisehuset og hønsarhuset. Hogga var bustadene for oss i mange år. Det varde fram til 1963 då Toreskås blei tilsett som sluseformann på Ulefoss og Straume flytta til Kjeldal sluse der Harald og Helene Kornkåsa hadde budd.

Kjeldal sluse var det hus for ein familie. Men arbeidet «for dei som bare var heime» var nokså likt på alle sluseanlegga.

Kvinnene sette si ære i at tuna og hagane ved slusevaktarbustadene var velhalde. På Hogga var det felles dugnader: Blomane på fellesarealet blei stelt. Og det store tunet blei sopa reint for lauv, barnålar saman med litt av sanden. Det blei gjort med limar av bjørkeris som mennene hadde laga på verkstaden ved slusa vinterstid. Oppsopet frå tunet blei lagt i ei dyngje. Dyngja med avfall frå tunet blei til ei fantastisk makkedyngje. Fyrsteklasses meitemark var det å hente når auren i kanalen skulle hentast til middagsmat.

Slusevaktarbustaden på Hogga i 1911 fotografert av kanalselskapet: Frå venstre slusevaktar Olav Verpe, Gunnulf J. Smukkestad og slusemeister Ole Halvorsen med familiane. Fotografen er ukjent.

Sjølvberging

Kvar slusevaktarbustad hadde hageparsell og åkerjord til poteter og grønnsaker. Kvar familie disponerte eit grisehus og hønsehus, medan sluseformannen kunne og disponere fjøsrom til ei ku. Det blei kvinnenes arbeid å stelle grisar, høner, åker og hage for at familiane kunne vera mest mogleg sjølvberga. Småbrukarstellet kom godt med i tillegg til mannens løn frå kanalselskapet.

Onnearbeid

Dei driftige kvinnene rakk meir enn å «bare vera heime». I onnetida var det trong for arbeidskraft på gardane i nærområdet. I slåttonn og potethaust og skogplanting var kvinners arbeidskraft ettertrakta. Mange kanalkvinner stilte opp og tente ekstra kroner på dette arbeidet.

Skogsbær

Hausten var tid for bærsanking til familiens vinterforsyning av syltetøy og saft. Skogens bærfelt gav rikeleg med tyttebær. Etter bærturar i nærliggande skog blei det levert mange kilo tyttebær til butikkane i Lunde.

Livet til kanalkvinnene var mykje styrt av arbeidet på slusa. Middagstid var klokka 11. Det var ikkje tilfeldig. Det var tilpassa tømmerslusing og båttrafikken. Slusevaktaren rakk heim til middag og ei kvild før rutebåtane kom. Tømmerfløytinga gjekk jamt kvar verkedag. Sesongstart i juni, medan den blei avslutta som oftast i oktober.

To lange eller tre korte

Livet var innretta etter kanalens rutiner på andre måtar også. Bandakkanalens anlegg hadde eigen telefon. Sluseformannen på Hogga hadde rikstelefon i tillegg.

Vaskeplassen i underkanalen ved Kjeldal sluse. Inger Risdalen skyler klesvasken medan borna Ruth, Øyvind og Annie er med ned til vatnet. Fotografen er Andreas Risdalen.

Den interne telefonen var ei samanhengande line frå Ulefoss til Landstad brygge. Kvart apparat hadde sitt signal. Korte og lange sveiv på apparatet alt etter kva sluse ein skulle ha samband med. To lange ring til Hogga, tre korte til Kjeldal, ein kort og ein lang til Lunde og så vidare. Meldingar om båtar blei sendt frå sluseanlegg til sluseanlegg. For å vera telefonvakt fekk kvinnene etterkvart løn frå kanalselskapet. I 1963 var godtgjersla på 450 kroner årleg for å vera vakt for båt- og vasstandmeldingar. Meldingar om vasstanden blei dagleg rapportert til Kanalkontoret i Skien.

Sluseformannen på Hogga hadde rikstelefon

Rikstelefonen blei og ein talestasjon for dei andre i huset. Eit dunk i vegg, eller taket, signaliserte at det var telefon til nokon av dei andre familiane i Hoggahuset.

Vaskehuset

Vaskehuset var ein viktig plass for kanalkvinnene. Det trongst rikeleg med vatn til klesvask og anna. Vaskehuset blei difor bygd nær vatnet i underkanalen. I huset var det plass til baljer og vaskebrett, klessnorer og ei stor bryggepanne. Den store jerngryta blei fyra opp med ved for å få vatnet varmt nok til klesvask.

Etter kledda var koka i bryggepanna, eller fått hatt sine omgangar på vaskebrettet, måtte dei skylast reine. Då var det praktisk med kort veg til vatnet. Utfordringa var vinterstid. Kanalens vatn var ope med dampande frostrøyk. Plankane på brygga til skyleplassen kunne rima og glatte av is. Med stor varsemd, og balja full av klede, tok kvinnene seg ut på plankane på vaskebrygga.

Etter skylinga i vatnet med temperatur kring frysepunktet, var det å ta seg same vegen tilbake, opp bakken frå vaskehuset og heim for å henge klede til tørk. Vaskeplassen var trivelegare i den varme årstida. For ungar med skulefri var plassen ein god stad for bading.

Fast arbeid

I Bandakkanalens gullalder var det 13 slusevaktarar i fast stilling fordelt på 6 sluseanlegg. Kanalkvinnene var såleis ikkje nokon stor skare. Men familiane på kanalen var likevel godt stilla. Om kanalen ikkje hadde høgaste løna for sine tilsette, så hadde familien ein mann i fast arbeid.

Handarbeid til Kyndelsmess

Kvinnene engasjerte seg og i livet utanfor kanalen. I politiske og religiøse lag fann kanalkvinner sin plass. Kjeldal Kvinneforening blei starta i 1882. Der kom kvinnene saman til faste møte med handarbeid og andakt.

Hekla sengeteppe, strikka ting av mange slag vart lodda ut på den faste basaren 2. februar. Kyndelsmessbasaren var foreningens årlege høgdepunkt. Det var ikkje få tusen kroner kvinnene i «Kjellemokroken» samla saman som sitt handslag til misjonsarbeidet. Og foreningens møte og basar var sosialt viktig for kvinnene i området. Det var uavhengig av stand og stilling og styrken i gudstrua.

På dammen

Om det var sosialt trygt å ha mannen i fast arbeid på kanalen, så visste kvinnene og at mannens arbeid kunne vera risikofylt.

Arbeidet på dammane var langtfrå farefritt. Vatnet i

Møte i Kvinneforeningen/misjonsforeningen: Wenche Ryborg Braaten skriv i biletforklaringa: Tante Marie Rønningen nedst til venstre, vidare fv to ukjente, Anna Toreskås, ukjent. Lengst bak til høgre Kari Rønningen, Stina Hovland, Malla Lindheim og to ukjente. Fotografen er ukjent.

Ein notis frå avisa "1ste Mai" 4. april 1918 om ei hending i Skien-Norsjøkanalen. Kanalarbeidet var langtfrå ufarleg.

kanalen måtte regulerast både helg og verke, sommar og vinter, i dagsljøs eller på mørke kveldar. Nåledammen på Hogga var bygd opp med ekstra luker under nålene. Botnålene blei trekt opp med kjetting og sveiveutstyr. Og sjølv sagt var det under verst tenkelege forhold at denne jobben måtte gjerast. Våren når snøsmeltinga kom, og på hausten etter mykje nedbør, var tida for arbeid på botndammen.

«Det var på håret»...

Meir enn ein gong sat det redde kvinner heime og venta. Nesten-ulykker hende. Den gongen då sveiva slo tilbake og skamslo armen til mannen på dammen. Eller den gongen då sveiva strauk med ei hårsbreidd avstand frå hovudet til han som sveiva. Det gjekk bra. Bare luva blei feia på fossen då sveiva traff bremmen på luva.

Ei anna soge er frå mudderapparatet då slusevaktaren blei puffa ut i vatnet av den tunge grabben. Operatøren på Mudder'n såg ikkje karen som låg frampå den dampdrivne gravemaskina. Han ante det verste då han såg luva som flaut på vatnet. Det gjekk bra den gongen og. Karen reagerte lynraskt og kasta seg unna grabben som blei slept ned mot botnen. Slusevaktaren blei bare gjennomvåt og måtte heim for å få på seg tørt tøy. Så var det på jobb att.

Det er forståeleg at kanalkvinnene kunne føle seg utrygge meir enn ein gong.

Fotografer langs kanalen

Langs Telemarkskanalen finner vi mange ivrige fotoentusiaster som tar bilder av kanalen året rundt. I *Slusegløtt* vil vi presentere bilder fra noen av disse. I dette nummeret har vi valgt ut bilder av Tore Rell, Bjørn Olav Haukelidsæter og Per Harald Hermansen på Ulefoss og Eileen Hegelstad Orekåsa i Lunde.

Victoria på vei ut i underkanalen på Vrangfoss. Foto: Tore Rell

Parade av alle kanalbåtene ved Hjellebrygga i anledning kanaljubileet i 2011. Foto: Tore Rell

Vinter ved Vrangfoss. Foto: Bjørn Olav Haukelidsæter

Victoria på Dalen. Foto: Bjørn Olav Haukelidsæter

Fra Løveid. Foto: Per Harald Hermansen

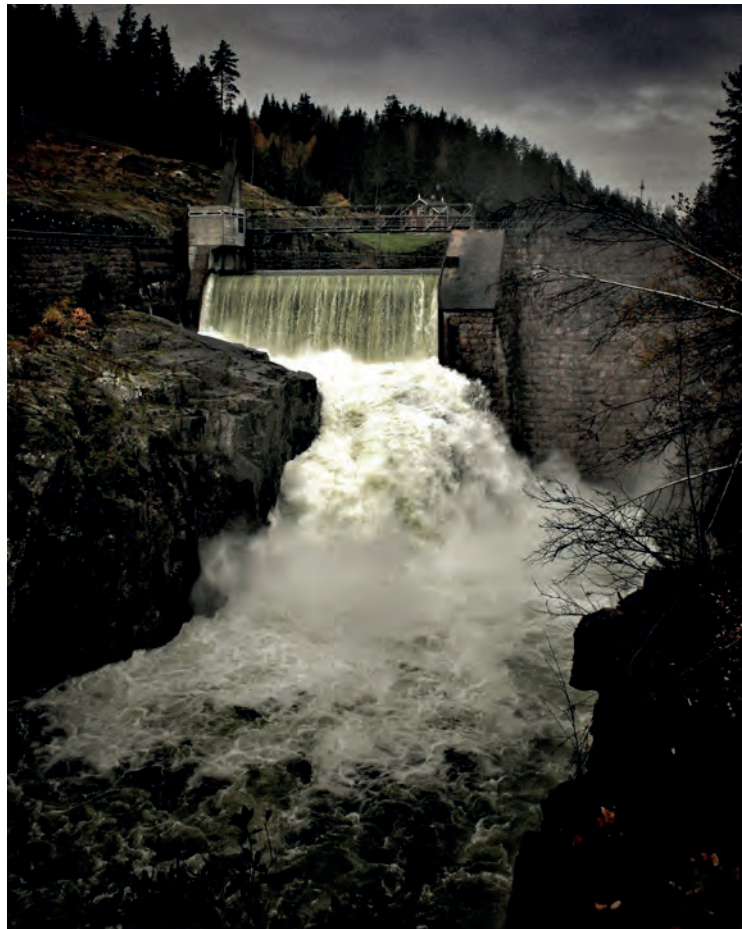

Ved Strengen. Foto: Per Harald Hermansen

Vrangfoss underkanal. Foto: Eileen Hegelstad Orekåsa

Vrangfoss. Foto: Eileen Hegelstad Orekåsa

Bryggene i østkanalen

2020 var et aktivt år for Telemarkkanalens venner når det gjelder istandsettelse av brygger. Fra høsten 2019 til høsten 2020 har foreningen utført arbeider på i alt fem brygger: Ols, Romnes, Landstad, Årnes og Sanden. Arbeidene har vært mulig å gjennomføre takket være tilskudd fra Sparebankstiftelsen Holla-Lunde, Sauherad historielag, Midt-Telemark kommune, Fortidsminneforeningen og Telemarkkanalens venner, samt lån av flåte og utstyr fra Telemarkskanalen FKF. I forkant av prosjektet ble det foretatt befaring til de fleste bryggene i øst- og vestkanalen.

Av Tor Kjetil Gardåsen

På strekningen fra Ulefoss til Notodden er det rundt 20 brygger. Denne delen av vassdraget kan by på mange spennende bryggeoppdagelser. Telemarkkanalens venner har tatt mål av seg til å inspisere de aller fleste av disse for å se på tilstand og behov for istandsetting. På grunnlag av dette har det vært foretatt prioriteringer av hva som bør gjøres med dem.

Brygger på påler og brygger av steiner

Bryggene langs østkanalen kan grovt sett deles i pelebrygger av tre og murte brygger av tilhuggen naturstein. Noen brygger har en kombinasjon med pæler i bunn og stein oppå. Mens steinbryggene har

Birger og fagarbeiderne fra kanalen utførte sammen med maskinfører Kim Øverland fra Kaasa maskin AS et godt tilpasset steinmuringsarbeid på Sanden brygge. Bindhaker av jern har vært viktig for å gjøre steinbrygga stabil. Foto: Birger Bergland.

Birger reparerte Ols brygge sammen med Gunnar Sanden. Foto: Gunnar Sanden

motstått tidens tann best, har trebryggene vært mer utsatt og kan ha råtnet bort eller blitt revet. Noen steder har det kommet nye brygger til erstatning. Disse kan være hensiktsmessige for dagens småbåter, men kan ha lite til felles med de gamle bryggene.

Brygger som kulturminner og allment tilgjengelige brygger

Telemarkkanalens venner har i sine vurderinger gjort følgende prioriteringer: de bryggene foreningen ønsker å engasjere seg i skal være av kulturhistorisk verdi og være tilgjengelige for allmennheten og småbåter. Dette har gjort at en har valgt ut enkelte steinbrygger for istandsettelse. Å bygge opp igjen trebrygger gjennom rekonstruksjon har derimot ikke blitt ansett som prioritert.

Dette er status for bryggeprosjektet i dag. Kanalvennene kan likevel fortsatt engasjere seg hvis det skulle dukke opp et godt bryggeprosjekt ett eller annet sted langs telemarkskanalen.

NYHETER

INTERESSERT I STEINARBEID: Birger Bergland har interessert seg for steinarbeid og gjort mykje vedlikehald langs Telemarkskanalen. No har den pensjonerte slusevaktaren halde kurs for tilsette i Telemarkskanalen samtidig som dei har restaurert Sanden brygge.

Pussa opp brygga

Sanden brygge er retta opp etter mange år på skeive. To lastebillass med stein er plassert, stein for stein.

Marta Kjøllestad
mako@boblod.no - tlf. 976 88 692

Det er Birger Bergland som har stått i spissen for restaureringa av brygga.

– Eg har interessert meg for slukt steinarbeid, seier Bergland. Han har vore slusevaktar på Telemarkskanalen i mange år.

Fylkesveg
Det er Telemarkskanalen som er Sanden brygge. Fram til midten av 80-talet var denne brygga del av fylkesvegnettet og dei gikk kabelferje mellom Sanden og Farvollen på andre sida av Bøfjorden. Så kom Nautsund bru og det vart slutt.

Det er eit spleiselag som har gjort restaureringa mogleg. Bak står Telemarkskanalen verner og Sauherad historielag med støtte av Foridningsforeninga.

I tillegg til å brygga er restaurert har fleire tilsette i Telemarkskanalen vore med og hjert om steinarbeid. Bergland sjølv er pensjonist.

Trepelrar

– Det høyst kanskje rart ut, men brygga står på trepelrar, forklarar Bergland.

Stenen som tilsynelatande utgjer brygga kviler på trepelrar som er slått ned i botnen.

Desse pelarene har vore saman og brygga var skeiv i mange år.

Bergland forklarar at ein brukar rambukk til å banke ned pelarene. Når dei skulle støttere så måtte dei ta bort steinane.

Det har ikkje sett ned nye pelarar, men lagt ned store steinar i staden. Det brukte dei gravemaskin til nokre dagar då vatnet var lågt.

Opp på dette har dei laga fire skilt eller omfar med stein.

I tillegg til å legge opp att steinane har dei sydd dei saman med bispilaktar, totalt 18 stykk.

Bergland forklarar at det er nødvendig både fordi grunnen kan bevege seg litt og fordi bitane dankar inn i brygga når dei legg til.

Det er også laga ein ny forankringskvot. Den andre var det, men er repertert litt.

Brygga er ikkje lenger i bruk av kanalbitane, men Bergland meiner den kan vere fin å ha som boretidsoppgavetillegg til at ein tek vore på historia.

Frå 1909

– Vorene kom med biten til gardane før i tida, forklarar Bergland.

Tor Kjetil Gardåsen opplyser at Sanden brygge er bygd i 1909, men det var ei bygge på plassen tidlegare.

– Sanden – Farvollen er ein urgamal overfartstad eller farestad, som namnet fortel, forklarar Gardåsen.

Han forklarar at det er det same ordet som ein har i Lundefaret i Lunde.

Sanden brygge vart brukt av lokalbitane. Dei var kombinerte gods- og passasjerbåtar som stod for transporten til og frå gardane som søkte til brygga.

– I tillegg vart det sendt mjølk med biten kvar dag. Oppsiltarane hadde køyelig og køyde mjølk kvar sin dag, forklarar Gardåsen.

Han velt ikkje kva for meieri det som brukte Sanden brygge leverte til.

INFORMASJON

Endring av avislevering med Posten

Frå og med 7. juli gjekk Posten over til levering annankvar dag. Det betyr at ein bare vil motta post annankvar måndag, onsdag og fredag den eine veka og tysdag og torsdag den andre veka.

Posten oppretta egne avisruter for nokre område, der det vil bli levert avis kvar dag. Erikkette område fell utanfor denne ordninga, og vil få avislevering annankvar dag på linje med annan post.

Dei fleste av våre lesarar får avisa levert på morgonen med annan distribusjon, og mange er også inkludert i Postens avisruter.

Om du ikkje mottar avisa på torsdag denne veka, er det fint om du gir oss beskjed på tlf. 35 95 19 45 eller på e-post til: abonement@boblod.no

 Bøblad
lokalavis for Midt-Telemark

Noe steder har båtforeninger tatt i bruk bryggene, som på Akkerhaugen. Dugnadsinnsats blant medlemmene sikrer orden og godt vedlikehold på og rundt disse bryggene. Foto: Tor Kjetil Gardåsen

Birger fikset bryggene. Birger Bergland har vært nøkkel-person i istandsettelse av bryggene. Hans allsidige kunnskap om tradisjonshandverk og steinmuring er helt uvurderlig for Telemarkkanalens venner. Fra Bø blad 15. oktober 2020. Foto: Marta Kjøllestad, Bø blad

Farvollen var tidligere et bygdesenter med bl.a. meieri. Stedet har vært gammelt overfartssted til Sanden på vestsida. Foto: Tor Kjetil Gardåsen

Ytre del av Årnes brygge ble istandsatt av Birger Bergland og maskinfører Kim Øverland i 2020. Begge la stort engasjement i arbeidet, og Gunnar Kaasa fremskaffet bl.a. god stein. Brygga har siden ca. 2000 vært eid av Sauherad/Midt-Telemark kommuner. Telemarkkanalens venner har administrert arbeidene, mens kostnadene ble dekket av kommunen. Foto: Tor Kjetil Gardåsen

Årsmelding 2020

1. Styret

Styret har i 2020 hatt følgende sammensetning:

Styremedlemmer:

- Tor Kjetil Gardåsen (leder)
- Helge Øverbø (nestleder)
- Frida Sviland (sekretær)
- Bjørn Andersson
- Sondre Bratsberg

Varamedlemmer:

- Agnar Waldemarsen
- Bardur Einarson

Redaktør for Slusegløtt:

- Gunnar Sanden

Regnskapsfører og kasserer:

- Marit Jørgensen – Nome regnskap.

Valgkomite:

Må oppnevnes av styret før årsmøtet 2021.

2. Årsmøte og styremøter

På grunn av koronaen har det ikke blitt avholdt årsmøte i 2020.

Styret har hatt 3 møter (5/2, 17/6 og 14/10). Styret har imidlertid jevnlig kontakt på mail om aktuelle saker. Det var vært avholdt ett kontaktmøte med kanalen (3/2).

3. Medlemmer

Foreningen hadde ved utgangen av 2020 188 medlemmer. I 2017 var medlemstallet 275. Bedriftsmedlemmer var 26 mot 29 i 2018. Styret vil arbeide for å øke medlemstallet jfr. pkt. 7.

4. Slusegløtt

Bladet kommer med ett nummer i året, som sendes ut til medlemmene sammen med årsmøteinnkallingen. Gunnar Sanden har vært redaktør.

5. Prosjekter

Muddern

Søknad til Riksantikvaren ble sendt også i 2020 av Nome kommune. Det foreligger en tidligere tildeling fra Sparebankstiftelsen Holla Lunde på 1,2 mill., men kostnad er anslått til 4-5 mill. Muddernkomiteen har fått ytterligere konkretisert de ulike alternativene for istandsetting i løpet av året. Restaurering på land ved Lunde sluse er ett alternativ.

Et sakkyndig team bestående av tidl. museumsbestyrer ved porsgrunns museene Aasmund Beier-Fangen, tidl. slusevokter/fagarbeider Birger Bergland og maler Morten Andersen ved Telemark museum foretar fargeundersøkelser på nordveggen av slusemesterboligen høsten 2019. Foto: Tor Kjetil Gardåsen

Vestfasaden på slusemesterboligen på Løveid før og etter tilbakeføring høsten 2020. Bygningens langfasader har fått tilbake vinduer, vindusomramminger og dekorative detaljer fra tidsrommet 1861-1900 og blitt malt opp i farger fra andre halvdel av 1800-tallet. Fotos: Tor Kjetil Gardåsen

Slusemesterbolig og hage på Løveid

Ved avslutningen av 2020 var hoveddelen av prosjektet gjennomført. Fasadene er ført tilbake til sitt utseende i lokal senempire/sveitserstil ca. 1860-1905. Det er laget kopier av sveitserstil krysspostvinduer. Arbeidet er utført av Lorentzen trevare, Porsgrunn. Der er lagt vekt på å lage mest mulig tidsriktige vinduer i dimensjoner og proporsjoner, materialkvalitet, profilering, beslag, falsing, type glass og omramming. Vinduene er malt tre strøk med Wibo tradisjonell linoljemaling av malermester Asbjørn Sletholt, Skien. Innsetting av vinduer med omramming og annet snekkerarbeid på fasadene er utført av møbelsnekker Sigitas Macarevicius, Skien.

Langfasadene er malt opp med Wibo linoljemaling

Utplanting av hekker, stauder og busker utført av Telemark hage- og parklandskap. Når det vokser til håper en å få slusemesterboligens hage tilbake slik den var på 1800-tallet.

av malermester Asbjørn Sletholt i farger dokumentert gjennom fargeundersøkelser foretatt av malermester Kai Tjønneng, Porsgrunn.

Arbeidene med hagen har dreid seg om restaurering og gjenskaping av den romantisk-victorianske hagen fra 1860-1905 etter plan utarbeidet av Villvin landskap ved Anne Kaurin. Det er plantet hekker, stauderabatter og -bed, nyplantet et tidligere lindelysthus, restaurert espalier og malt stakittgjerder. I parkdelen er og vil det bli plantet inn trær som var typiske for en landskapspark fra tiden. Arbeidene i hagen er utført av Telemark hage og parklandskap.

Arbeidene på huset og hagen er utført med tildelinger fra Sparebankstiftelsen DnB og Stiftelsen Uni. Lullo og Ole Kikuts legat, Skien og Sparebank 1 har bevilget til nyplanting av trær i parken. Prosjektledere har vært Asmund Beier-Fangen og Tor Kjetil Gardåsen. Foreningens medlemmer har også gjort dugnad, enkelte med et ikke lite antall timer.

Brygger

2020 har vært et aktivt år for istandsettelse av brygger i Nome og Sauherad. Romnes brygge ble istandsatt i 2019. I 2020 fortsatte arbeidene med Ols brygge, hvor det ble foretatt utfylling av masser og grusing, og Landstad brygge i Flåbygd, hvor muren langs veien ut til brygga ble gjenoppbygd. Arbeidene ble utført av Birger Bergland og maskinentreprenør Torkil Bergland. Bryggene i Nome har blitt istandsatt ved bl.a. tildeling fra Sparebankstiftelsen Holla Lunde på kr. 21 000 og bidrag fra Telemarkskanalen, TKV og Holla historielag.

I løpet av sommer og høst ble murene og dekket på Årnes brygge og Sanden brygge i Sauherad utbedret. Arbeidene ved Årnes brygge, som tilhører Midt-Telemark kommune, ble bekostet av kommunen, men med venneforeningen som prosjekadministrasjon og Birger Bergland som utførende sammen med Kåsa maskin AS. Arbeidene på Sanden brygge ble arrangert som kurs for fagarbeiderne ved Telemarkskanalen og ledet av Birger Bergland. Prosjektet var støttet av tildeling fra Fortidsminneforeningens støtteordning Kulturminner for alle. Forutsetningen for tildeling fra denne ordningen er at istandsettelse foretas gjennom kurs i tradisjonelle arbeidsmåter. Arbeidene ble

mer omfattende enn opprinnelig anslått, slik at TKV måtte inn med en større egenandel enn det som var budsjettet med. Utgiftene ble likevel holdt innenfor posten for egenandel prosjekter i årsbudsjettet.

Foreningen har også vært invitert av Telemarkskanalen til å komme med innspill til det antikvariske under det store istandsettelsesarbeidet på Hjellebrygga. Leder og Birger Bergland har deltatt på en befaring sammen med arbeidsleder for prosjektet, og det har videre vært dialog om enkelte av løsningene.

Foreningen har også i 2020 vært opptatt av å forsøke

TV team fra Fabelaktiv på Hamar under opptak i hagen på Løveid. Innslaget med Telemarkkanalens venner ble sendt i forbindelse med Extra Lottotrekning i juli. Foto: Frida Sviland.

å bringe klarhet i eierforholdene til flere av bryggene. Et viktig skritt videre har vært Frida Svilands foreløpige rapport om eiendomforhold utarbeidet på oppdrag av Telemarkskanalen i 2020. TKVs videre arbeid vil i tilfelle bestå i å kartlegge behovet for ytterligere å supplere dette arbeidet.

Havn for veteranbåter

Det er etablert en gruppe for dette bestående av Helge Øverbø og Sondre Bratsberg. Tipp ved Løveid er ett mulig sted for en slik havn. Hensikten er å samle flere av kanalens gamle båter på ett sted som samtidig er synlig fra kanalbåtene. Det er ønskelig å ha verksted og et lokale å samles på stedet. TKV bør trolig samarbeide med flere interessentgrupper om prosjektet.

Dugnad og TV-opptak

Filmselskapet Fabelaktiv fra Hamar gjorde 2. juli opptak med TKV langs kanalen og på Løveid. Opptaket ble sendt i forbindelse med NRKs Extra Lottotrekning i juli. Hensikten med disse innslagene er å løfte frem frivilligheten rundt om i landet. TKV innkalte til dugnad, som det ble gjort opptak av med intervjuer og filming av arbeidet.

Vurderte prosjekter

Fløtningsinnretninger i Bandakkanalen

Foreningen har vurdert muligheten for et prosjekt med vedlikehold, istandsetting og eventuell rekonstruksjon av fløtningsinnretninger i Norsjø-Bandakkanalen. Å kartlegge behovet for istandsettelse har imidlertid vist seg nokså omfattende pga. mange enheter av ulik alder, type og tilstand. Det vil dessuten trolig være nødvendig å tappe ned strekningen Lunde-Kjeldal for å få oversikt over behovet for istandsettelse av karene på denne strekningen. Styret kom til at dette ikke kunne gjøres i 2020, men vil arbeide videre med saken.

Samtidig har Kanalen satt i gang arbeid med å sette i stand og rekonstruere gamle lenser og har en plan for dette under utarbeiding. TKV vil i det videre samarbeide med Telemarkskanalen og bl.a. se på muligheten for å arrangere kurs i lagging av lenser og smiing av lensklaver. Foreningen vil prøve å søke penger til dette i 2021.

Medlemmer av gruppen er Birger Bergland, Helge Øverbø og Agnar Waldemarsen.

Ventebrygge ved Hogga

TKV har ønsket å vurdere muligheten for rekonstruksjon av en tidligere ventebrygge ovenfor Hogga. Det fins fortsatt rester av denne ovenfor overkanalen, og Birger Bergland har laget tegninger. En fant likevel det innhentete kostnadsoverslaget på ca. 2,2 millioner, som bl.a. innebar dykkerarbeid, for høyt til å gå videre med saken. For å tjene som brygge for småbåter ville den også måtte gjøres noe annerledes en den brygga som lå her tidligere.

Parkeringsplass ved Vrangfoss

Telemarkskanalen har fått laget en reguleringsplan for parkeringsplassen ved Vrangfoss, som er tatt inn i Asplan Viaks landskapsplan for Vrangfoss slusepark fra 2013. Telemarkskanalen har imidlertid ikke sett seg økonomisk i stand til å gjennomføre dette.

Det ble i denne planen utarbeidet plan for parkeringsplassen ved Vrangfoss. TKV har sett på muligheten for å realisere planen for parkeringsplassen og fått innhentet pris fra Nome Pukk og Kaasa maskin AS, som med ulike alternativer lå på mellom 1,3 og 1.6 millioner. For å gjennomføre prosjektet er det imidlertid ønskelig at kanalen får kjøpt et tilleggssareal. Styret i TKV har så langt valgt ikke å prioritere prosjektet.

Gammel belysning Lunde-Hogga

TKV har ønsket å engasjere seg i å få opp gammel type belysning på Lunde, Kjeldal og Hogga sluser. Tidligere er slik belysning satt opp på Ulefoss, Eidsfoss og Vrangfoss. Belysningen er levert av Lunde elektro, som har funnet frem til en lampetype som anses som god. Det ble søkt Sparebankstiftelsen Holla Lunde om tilskudd til tiltaket, men ble gitt avslag.

7. Tilbud til medlemmene. Medlemsverving. Nettside

Det er enighet i styret om at foreningen bør øke tilbudet til medlemmene. En vil prøve å få til samarrangementer med andre foreninger, bl.a. lokale historielag. I tillegg tas det sikte på å utvide digital kommunikasjon gjennom Facebook og hjemmeside, som vil knyttes til Telemarkskanalen sin hjemmeside. Frida Sviland arbeider med dette.

Det er påbegynt arbeid med medlemsverving, bl.a. en vervebrosjyre.

Resultatregnskap for 2020

UTGIFTER		INNTEKTER	
Kontor/administrasjon	29 613,77	Medlemskontingenter	48 000,00
"Slusegløtt"	17 050,50	Diverse inntekt	19,65
Møter	599,45	Sanden brygge tilskudd	24 275,00
Sanden Brygge kostnader	67 690,13	Bryggene i Nome tilskudd	21 000,00
Bryggene i Nome kostnader	27 125,50	Renteinntekter	2 561,00
		Underskudd	46 223,70
	<u>142 079,35</u>		<u>142 079,35</u>

Balanse pr. 31.12.2020

EIENDELER		GJELD OG EGENKAPITAL	
Prosjekt Løveid	1 067 715,75	Egenkapital pr. 01.01.20	263 381,51
Tilskudd prosjekt Løveid	892 280,00	Årets underskudd	-46 223,70
	<u>175 435,75</u>	Egenkapital pr. 31.12.20	<u>217 157,81</u>
Bank konto 2650.11.45725	243 480,40	Leverandørgjeld	213 204,00
Bank konto 2610.22.15256	9 250,16	Forskuddsbetalt fra medlem	400,00
Frimerker	595,50		
Aksjer	2 000,00		
	<u>430 761,81</u>		<u>430 761,81</u>

Skien, den 17. februar 2021
Regnskapet er ført av Nome Regnskap AS

Mottatte tilskudd

Prosjekt Sanden Brygge	
Fortidsminneforeningen	<u>24 275,00</u>
Prosjekt Bryggene i Nome	
Sparebankstiftelsen Holla og Lunde	<u>21 000,00</u>
Prosjekt Løveid	
Sparebankstiftelsen DNB	859 280,00
Sparebank 1 Telemark	8 000,00
Lullo og Ole Kikuts Legat	<u>25 000,00</u>
	<u>892 280,00</u>

Tilskudd fra Stiftelsen UNI (tilsagn på kr. 200.000,-) er ikke mottatt pr. 31.12.20. Prosjekt-kostnader inkluderer faktura på kr. 199.000,- fra Sletholts for arbeid utført på huset på Løveid. Den fakturaen blir betalt når tilskudd er mottatt.

Det er mottatt tilskudd fra Lullo og Ole Kikuts legat på kr. 25.000,-, noe som skal brukes til treplanting våren 2021.

Budsjettforslag 2021

Inntekter

Medlemskontingenter	50 000
Renteinntekter	2 000
Underskudd	51 000

Sum inntekter	103 000
----------------------	----------------

Utgifter

Kontor/administrasjon	25 000
Slusegløtt og vervebrosjyre	25 000
Styre- og medlemsmøter	5 000
Årsmøtet	5 000
Diverse utgifter	3 000
Prosjekt	40 000

Sum utgifter	103 000
---------------------	----------------

Underskudd for 2021 kr. 51 000 dekkes av egenkapital kto. 2650 11 45725. Det vises til arbeidsplan, bl.a. egenadel ved søknader og økte driftsutgifter (Slusegløtt, vervebrosjyre, kontor/administrasjon).

Arbeidsplan for 2021

Løveid.

Slusemesterbolig og hage. Ferdigstilling første fase. Start planlegging andre fase.

Fløtningsinnretninger i Bandakkanalen.

Belysning i Bandakkanalen.

Muddern.

Veteranbåthavn.

Vervebrosjyre.

Styre og tillitsvalgte 2020

- Tor Kjetil Gardåsen – leder, på valg for 1 år til 2021
- Styremedlem: Bjørn Andersson – på valg for 2 år til 2022
- Styremedlem: Frida Sviland – Ikke på valg. Sitter til 2021
- Styremedlem: Helge Øverbø – Ikke på valg. Sitter til 2021
- Styremedlem Sondre Bratsberg – på valg for 2 år til 2022
- Varamedlem 1: Agnar Waldemarsen – på valg for 1 år til 2021
- Varamedlem 2: Bardur Einarsson – på valg for 1 år til 2021
- Revisor: Marit Jørgensen – På valg for 1 år til 2021
- Valgkomité: Janne Lindgren (leder) (går ut 2020), Arnold Nomme, på valg for 1 år til 2021. Styret får fullmakt til å oppnevne en tredje person til valgkomiteen.

Styre og tillitsvalgte 2021

- Tor Kjetil Gardåsen – leder, på valg for 1 år til 2022
- Styremedlem: Bjørn Andersson – valgt for 2 år til 2022
- Styremedlem: Frida Sviland – På valg for 2 år til 2023
- Styremedlem: Helge Øverbø – På valg for 2 år til 2023
- Styremedlem Sondre Bratsberg – valgt for 2 år til 2022
- Varamedlem 1: Agnar Waldemarsen – på valg for 1 år til 2022
- Varamedlem 2: Bardur Einarsson – på valg for 1 år til 2022
- Revisor: Nome regnskap ved Marit Jørgensen – På valg for 1 år til 2022
- Valgkomité: Arnold Nomme, på valg for 1 år til 2022. Styret får fullmakt til å oppnevne øvrige medlemmer til valgkomiteen.

For valgkomiteen
Arnold Nomme

Kanalhistoriske tilbakeblikk

Rådhusplassen med Høyers hotel, ett av flere store byhoteller fra den tiden kanalen var en viktig transportrute mellom Østlandet og Vestlandet. Foto: Eberh. B. Oppi/Riksantikvaren T161_01_0243

Hotellbyen Skien – midt i reiseruta

Dette postkortet fra Rådhusplassen i Skien er også kanalhistorie. Det viser nemlig ett av de store byhotellene som betjente det betydelige antall reisende, bl.a. med telemarksbåtene. Passasjerertallet fikk et kraftig oppsving da Norsjø-Bandakkanalen ble åpnet i 1892, og frem til Bergensbanens åpning i 1909 var reisen gjennom Telemark og over Haukelifjell den korteste innlands reiserute mellom Kristiania og Bergen. Ville man raskt frem kunne man ta morgentoget til Skien og deretter gå om bord på hurtigrutebåten ved Hjellebrygga, slik at man kunne være på Dalen kl. 10 om aftenen. Da var allerede en lang etappe av reisen mot Vestlandet unnagjort. Men Skien var et trafikknutepunkt hvor også mange reisende overnattet.

Blant de store byhotellene kan foruten Høyers nevnes Grand hotel innerst i Hjellen, Britannia Hotel i Kongens gate 7 og Hotel Royal på hjørnet av Torggaten og Telemarksgaten. Videre lå det en rekke små hoteller og pensjonater utover i Hjellen som alle var innrettet mot reisende med telemarksbåtene. Dette var hotell med navn som Bandak, Heimen, Victoria og flere. Og videre oppover langs kanalen var det større og mindre hoteller på Ulefoss, Dalen og hele veien over fjellet frem til Odda.

Slik som dette så de små losjistedene i Hjellen ut. Foto: Telemark museums bildesamling TGM-B.19838.

Rykende skorsteiner, gråtøyekledte bønder og tømmerklubb. Telemarksbrygga på Smieøya

Foto: Knud Knudsen. Billedsamlingen, Universitetsbiblioteket i Bergen UBB-KK-NS-1558 og 1601.

Disse tidsbildene er tatt av bergensfotografen Knud Knudsen i 1875-76 og viser den gamle avgangsbrygga på Smieøya, som ble brukt frem til Hjellebrygga sto ferdig i 1900.

Smieøya hadde en god del bebyggelse fra gammelt av, og der kanalen ble anlagt gikk Langefoss. Midt ute i fossen lå det en øy, og brua over Langefoss gikk over denne øya. På Smieøya etablerte Union Co seg i 1873. Den nå fredete PM 5-bygningen ble oppført etter en brann her i 1881. Kanalen etablerte seg på nordsiden av øya etter et makeskifte med Union.

På bildet som er tatt fra kanalbrua ser vi den gamle

varehallen for båtene og D/S "Amtmand Aall", den første propellbåten i kanalen. Særlig interessant er at bildet er tatt før bybrannen i Skien i 1886 og viser all bebyggelsen utover Hjellen og på Lunde. Mengdene med tømmer til sagbrukene og tresliperiene på Eidet forteller sitt om fløtningens betydning.

Det andre bildet er tatt ned Kanalgaten. Her ligger det lagerhus langs gaten, men dette er før det store kanalhuset med kanalkontor og kanalbestyrerbolig ble bygd i 1881. I Hjellen er det bare strand med små bolighus innenfor. Vi får også et glimt av reisende telemarksbønder i grukufte og langbrok. Fortsatt blir den tradisjonelle drakta brukt ved byreiser.

Foto: Knud Knudsen. Billedsamlingen, Universitetsbiblioteket i Bergen. UBB-KK-NS-1607.

Litteratur: Norsjø-Skienkanalen. En oversigt over kanalens anlægs- og driftshistorie til 1911. Skien 1913 s. 78ff.

De første løveidslusene

Dette alderdommelige bildet fra 1875 eller -76 viser nedre del av Løveidkanalen slik den så ut den første tiden. Her ser vi hvordan de første treportene var konstruert etter det sk. riegelsystemet, en type rammekonstruksjon. Lukene var glidelemmer av støpejern med skrueopptrekk, som slusevokterne åpnet og stengte ved hjelp av sveiv. Ti år etter at bildet er tatt, i

årene 1888-90, ble glidelemmene erstattet med luker med spjellkonstruksjon hengslet på midten. Vi ser videre den gamle belysningen langs slusene med lykter på trestolper. Lektrene er dekkete, og den lille vedfyrte slepebåten har stabler av ved oppover skorsteinen. Dette er også lenge før brua over underkanalen, som ble bygd av Union i 1898.

D/S “Nordsjø” og Ulefoss brygge

“Hvor mange mennesker bor det på Ulefoss?” spurte den reisende damen kaptein Jørn Neset da båten stevnet inn mot Ulefoss brygge. “Nå kommer vi te` brygga, så kan du telle` rom sjæl,” svarte Jørn. Historien forteller litt om den daglige virkeligheten, nemlig at båten var dagens høydepunkt på mange av stedene langs kanalen og noe som forårsaket et nærmest fulltallig oppmøte av alle som bodde på stedet. Vi vet ikke i hvilken anledning bildet er tatt, men det er et musikkorps på båten, og folk er pyntet, så det må være noe ekstra. Etter klesdrakten å dømme kan bildet være fra 1950-årene.

Det andre bildet er av en av lokalbåtene, D/S “Nordsjø”, i Vrangfoss. Disse var kombinerte laste- og passasjerbåter som gikk fra brygge til brygge og tok med seg melkespann, alle slags varer, folk og dyr. Men selv disse hverdagsbåtene var fine båter i flere farger og med dekorative bokstaver.

Foto: Skien-Telemarkens dampskipsselskap arkiv/
Statsarkivet i Kongsberg 024 og 039.

Kanalhistoriske tilbakeblikk

Flotte bryggemiljø ved Norsjø

Akkerhaugen og Årnes ligg baa i nærleiken av elver som renn ut i Norsjø. Dette var sentrale stader i kvar sin del av Sauherad. Serleg var Årnes ei brygge med mykje trafikk til både Bø og Seljord. På brygga var det ein stor varehall dit det gjekk skinner med vagger langs brygga, og nærast brygga lå det sementbu.

I vår tid har Årnes brygge vorte ein idyllisk og inspirerende tilhaldsstad for arkitekt og komponist med sine vakre hus, hagar, stakittgjerde og villvin.

Ved Akkerhaugen renn Sauarelva ut i Norsjø og danner ein elveøyr av lausmassar som elva har frakta med seg.

Fotos: Tor Kjetil Gardåsen

Det mangfoldige Vrangfoss

Vrangfoss byr på et utall av fotomotiver både for oversiktbilder og nærbilder. Den høye slusemuren ut mot fossen ser en ikke fra båten, og en må helt bort til utsiktspunktet ved kraftstasjonen på den andre sida for å få fullt overblikk over denne imponerende konstruksjonen som gjør det mulig å seile forbi fossen. Og båten i slusa med vannet sprutende fra lukene er alltid et spennende syn, enten en er førstegangsreisende eller garvet kanalturist.

Fotos: Per Harald Hermansen og Bjørn Olav Haukelidsæter

Kanalhistoriske tilbakeblikk

Vinterstille ved Straumane

I dag er vinteren er ei roleg tid ved Telemarksvassdraget. Annleis var det tidlegare da båten måtte fram og det måtte brytast råk over vatna. Desse bileta formidlar noko av den stillferdige vinterstemninga i vår tid med vatnet som glid langsamt gjennom Straumane forbi Smedodden og Spjotsodd. Fjella og vatnet ligg stødige og tidlause slik dei alltid har gjort. Det lå fleire husmannsplassar ved Straumane. Dei

hørde under Kviteseid gard og Skarprudgardane. Ei segn fortel om munken Tov, som skal ha budd på plassen Paradis ved Kviteseid kyrkje. Kanskje var han ein av dei fyrste prestane i kyrkja. Smedodden brygge frå 1895 tok trafikken til Vrådal. Brygga har varebu med venterom frå 1923. Spjotsodd var fergestad og brygge for Kviteseid når isen gjorde at båten ikkje kunne kome inn Sundkilen.

Foto: Tor Kjetil Gardåsen og Per Harald Hermansen

Sundkilen bru og Bandakslisli

Fotograf Øystein O. Kaasa i Seljord har tatt bildet av Sundkilen bru med plassen Sundet i bakgrunnen. Brua frå 1901 er ei svingbru med runde steinmura kar. Svingbrua gjorde det mogleg for kanalbåtane å segle ut og inn Sundkilen til Kviteseid brygge. I 2003 kom det ny bru, men den gamle står framleis på plass. På bildet ser me landskapet oppover mot Brokefjell. Elles er det opne landskapet med snaut med vegetasjon noko vi merkar oss på slike gamle fotografi frå bygdene.

Brygga i Bandakslisli hadde både brygge, varehall og

gjestgjevarstad med fire gjesterom i andre høgda. Den fyrste brygga i Bandakslisli vart bygd kring 1860 da vegen til Moland sto ferdig. Det var berre 8 år etter at "St. Olaf" hadde tatt til å gå på vestvatna. Den brygga som er i Bandakslisli i dag er frå 1909 med tilbygg frå 1930. I tillegg var det landhandel ved brygga og malmlager for Åmdals verk. På bildet er stilt opp både gigg og trille i vegen som slyngar seg opp bakkane mot Krossli. Bymessige stakittgjerde er plassert så godt det lar seg gjere på steinmurane, og buskar og tre tyder på at det er god vokster her i det lune lendet. Folk på bildet er oppgjevne å vere m.a. Knut T. og Birgitte Midtgarden. Bildet er tatt i 1902.

Fotos: Ø. O. Kaasa, Seljord.
Kopi i privat eige.

Nye bryggereglar i fylkestinget i 1919

“Umsynslaus hard framferd mot dei avsidesliggjande bygder”

Forhandlinger for Telemark fylkesting kan høyrast ut som nokre knuskturre saker. Men desse prenta bøkene er i røynda eit skattkammer av til dels pussige og spektakulære saker frå Telemark frå 1800-talet og framover. Og sidan fylkestinget hadde ansvaret for kanalane, finn vi og mange saker som gjeld dei her.

Av Tor Kjetil Gardåsen

“... heradstyret hev ei onnor meining um kva som er snarast mogleg enn dei som hev laga bryggereglane”

I 1919 hadde fylkestinget vedteke nye avgiftssatsar for vare som blei liggande uavhenta på bryggene. Dette førde til at Rauland heradsstyre i 1920 sende fylkestinget ei “fyreteljing” om å endre bryggereglane. “Fyreteljinga” med sitt kvasse og likeframme raulandsmål er ført i pennen av ordførar A. Øygarden:

“Me hev no fenge røynt verknaden av dei nye bryggereglane fylkestinget vedtok i fjor og finn etter denne vår røyndsle grunn til å seia at desse reglane i ymse leider er eit einlistes døme på umsynslaus hard framferd mot dei avsidesliggjande bygder. Difor hev dei vorte alt folk i desse baade til skade og til ein tregamun.”

Det var etter Rauland heradsstyre si meining fleire ting som folk hadde å klage på. For det fyrste var det at varene kunne ligge i 6 dagar utan avgift. Det ville i

praksis seie at dei som budde nær brygga var fritekne for å legge ut noko til løn til ekspeditøren. For det andre tykte ein at dei straffeavgifter som vart pålagde varene etter dei 6 fridagane var sers urimelege. “... heradstyret hev ei onnor meining um kva som er snarast mogleg enn dei som hev laga bryggereglane,” vart det halde fram.

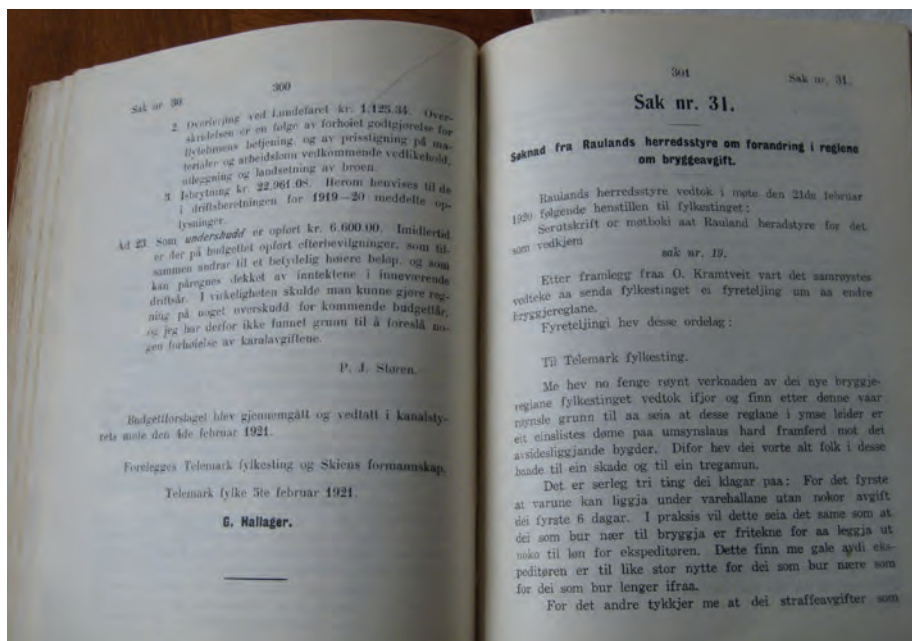
“tri dagsverk å hente eit lass”

Heradsstyret påpeika at frå dei delane av Rauland som lå nærast brygga var det tri dagsverk å hente eit lass. Og da ein ikkje kunne reise før ein fekk meldesetel, som tok to à tri dagar for å kome fram, kunne ein ikkje

i noko høve rekke å få fram meir enn eit lass før straffeavgift tok til å kome på. Dessutan var vegane uframkomlege bortimot ein månad kvar år, ettersom høgdeforskjellen på Lårdal og Rauland var seks til åtte hundre meter. Slik var det for dei delane av

bygda som lå best til. “Men for dei sælingarne som bur oppmed Totak og Møsvatn er det endaa mykje verre. Dei hev upptil 70-80 km. lang vegleid aa fara til

“Men for dei sælingarne som bur oppmed Totak og Møsvatn er det endaa mykje verre.”

“Fyreteljinga” til fylkestinget frå Rauland heradsstyre om dei vanskelege lagringstilhøva ved bryggene er ført i eit kvasst, men blømande raulandsmål. Den velformulera framstillinga beit likevel ikkje på kanalstyret. Frå Forhandlinger for Telemark fylkesting 1921.

“Skal bryggereglene forandres, vil tilstanden bli som før, at ingen vil hente sine varer før det passer ham selv.”

Det var på bryggene i Lårdal og på Dalen at raulendingane let varene sine ligge alt for lenge etter kanalen si meining. Rauland heradsstyre visa derimot til meinføre og lange avstandar. Foto: Tor Kjetil Gardåsen.

nærmaste bryggje og for deim er attaat samferdsla heilt stengd lange tider av aaret for skul meinis og vegløyse.” Ikkje hadde dei telefon, og post fekk dei berre ein gong i veka. Mange i Rauland kunne ikkje med si beste vilje hente varene innan 6 dagar, blei det framheva. Dermed fekk avgiften karakteren av ein serskatt for dei som budde lengst unna brygga. “Og hev dette vore fyremålet er det ein skam for fylket,” heitte det harmdirrande.

Straffeavgifta gjekk til avlønning av ekspeditørane, men denne løna burde dei få av alle som hadde nytte av dei. Rettare var det at avgiftene gjekk til åtgjerder for å verje varene mot å take skade den tid dei lå på brygga og venta på eigarmannen sin. Brevet slutta med “Me vonar fylkestinget vil vera so gjevt at det rettar paa dei mishøve me her hev teke oss lov til aa peika paa.”

“Nu har Rauland liggende 130 sekker og 67 fat Norgessalpeter, som har lagt i over 4 uker.”

Ein skulle tru at eit slik kraftfullt utspel ville gjere inntrykk på kanalselskapet. Dei la saka fram for dampskipsekspeditor H. Torsen på Dalen, men han kunne på si side framføre dette: “Den 4de september 1919 ankom hertil 150 sekker gjødning. Hele partiet blev liggende i 8 uker før der blev hentet en eneste sekk. Endel laa i 12 uker og endel i 18 uker, og paa den aarstid kan

der ikke klages paa føret.” I eit anna høve kom det 4 tønner sement til ein person i Rauland. Sementen sto der enno til trass for at vedkommande var varsla fleire gonger. “Nu har Rauland liggende 130 sekker og 67 fat Norgessalpeter, som har lagt i over 4 uker.” Fleire døme var det frå Mo og Vinje. “Skal bryggereglene forandres, vil tilstanden bli som før, at ingen vil hente sine varer før det passer ham selv.” I januar og februar 1919 lå det lagra 200 sekkar og mykje anna vare trass i skriving og telefonering. Fyrst da kanalkontoret gjorde kjent at varetransporten ville bli stoppa om ikkje varene blei henta, skjedde det noko.

Saka vart handsama i kanalstyret, som ikkje fann å kunne gjere noko endring i reglane, “idet disse måtte anses nødvendige for å tvinge varemottagerne til å avhente sine varer så snart som mulig.” Ordføraren i Rauland ønskte likevel saka handsama i fylkestinget. Fylkesmann Guttorm Hallager la saka fram for fylkestinget, men heldt seg i si innstilling til det kanalstyret hadde vedteke.

Ein kan i alle fall slå fast at når vesttelemarkingen fyrst har innteki eit standpunkt, er han innstilt på å halde fast ved dette, anten han er bonde eller dampskipsekspeditor.

Kjelde: Telemark fylkestings forhandlinger for Aaret 1921.

Telemarkskanalen

– en del av Vestfold og Telemark padleled

Telemarkskanalen har blitt en del av Norges første sammenhengende padleled. Vestfold og Telemark padleled tilbyr graderte ruter fra Svelvik i nord til Kragerø i sør, og for sesongen 2021 vil turer oppover langs Telemarkskanalen merkes og markedsføres.

Av Birgitte Gulla Løken

Telemarkskanalen regionalpark

På flere av de merkede stedene er det etablert «padlehuker» hvor man kan ta en pause, raste og overnatte. Padlehukene har samme arkitektoniske utforming langs hele leden, men varierer i utforming og størrelse. Det er arkitektfirmaet Biotope som har stått for designet.

Langs kanalen er det foreløpig satt opp padlehuker i Lindiviki i Tokke og på Ågapet i Kviteseid. I Kviteseid er det også en under oppføring i tilknytning til klatrefeltet på Sundenuten. Denne vil få en helt spektakulær utsikt utover kanalen. Før sesongen 2021 vil ytterligere en huk stå idyllisk plassert på Nomesstranda. I tillegg jobbes det med å finansiere en i Valebø. De allerede etablerte soveboksene i de gamle pakkhusene på Fjågesund og Bandakslid vil også inngå på kartet som et sted for padlere.

Prosjektet padleled er igangsatt av fylkeskommunen i Vestfold og Telemark og har som mål at flere skal bruke vannveien til så vel fysisk aktivitet som til tur og rekreasjon. Padlehukene langs kanalen er et spleiselag mellom Telemarkskanalen regionalpark, Gjensidigestiftelsen og frivillige lag og foreninger i hver enkelt kommune.

Det er forventet at flere vil benytte kanalen til padling fremover, og Telemarkskanalen har derfor gjennomført en kartlegging av hva som skal til for at vi skal bli mer tilgjengelige for padlere. Det har resultert i at det før sesongen 2021 vil gjennomføres flere tilretteleggingstiltak spesielt rettet mot padlere.

Padlehuk ved Ågapet. Foto: Dag Jenssen

Fra sommeren 2020 til våren 2021 foregår det arbeid på Hjellebrygga. Det er Fylkeskommunen som har bevilget penger til prosjektet, i alt 5 millioner. Utførende entreprenør er Trescon AS.

Tekst og foto: Håkon Heines, Vedlikeholdsleder, Telemarkskanalen FKF

Den nordligste delen av Hjellebrygga på 150 meters lengde sto ferdig år 1900. Denne var fundamentert på bunnen ved et tømmerkistefundament med rammer av stokker fylt med stein. Fundamenteringen av denne delen av brygga ble forsterket/sikret på 1980-tallet.

Den søndre delen (den ytre delen) er ca. 57 meter lang og ble påbygd i 1910. Langs ytterkanten er den fundamentert på bærende trepilarer/tredekke. Det er den søndre delen som arbeidet utføres på.

Kontraksarbeidet

Presentert løsning baserer seg prinsipielt på demontering/posisjonsmerking av bryggefronten bestående av kalksteinsblokker, samt avgraving av løsmasser over pelerastet. Stålkjernepeling utføres gjennom tømmerdekket, og det støpes en betongplate med pelerastet som forskaling for betongplaten. Platen horisontalforankres med skråpel i bakkant. Bryggefronten monteres med de originale blokkene, fortrinnsvis i opprinnelig posisjon.

Løsningen krever at takoverbygg syd må demonteres i sin helhet og siden monteres på nye fundamenter. Enkelte av støpejernsøylene må erstattes med nye. Dette gjelder for begge takoverbyggene. Takoverbygg som er demontert sandblåses og males på nytt før det settes opp.

Enterprisemodell

Arbeidene utføres som en utførelsesentreprise, der den kontraherte entreprenøren skal knytte til seg de underentreprenører som er nødvendig for å gjennomføre prosjektet. Kontrakten baseres på en NS 3420-beskrivelse, og NS 8405 benyttes som generelle kontraktsbetingelser.

Arbeidet er planlagt ferdig før sesongstart 2021.

Til Dalen på solenergi

Er du fornøyd med å putre gjennom telemarkskanalen i 2-3 knop, kan du komme fra Skien til Dalen bare ved hjelp av strøm fra solcellepaneler. Canal Boats Telemark har fra 2021 seks elektrisk drevne cabin cruisere for utleie på kanalen og er først ute i verden med sitt konsept. Med ladestrøm fra ladepunkter langs vassdraget kan båtene komme opp i 11 knop.

Men kanskje er 3 knop nok dersom en skal nyte alle kanalens stemninger og herligheter?

Nettside og nyhetsbrev

Telemarkkanalens venner har fått egen nettside hos Telemarkskanalen. Her ligger det informasjon om styret, årsmeldinger, prosjekter, Slusegløtt m.v. Du finner den på Telemarkskanalen.no under temaet "Om kanalen".

Vi vil også forsøke en ordning med nyhetsbrev til medlemmene på epost. Send en melding med ditt navn og epostadresse til marit@nomeregnskap.no og skriv Nyhetsbrev.

Frida

Foto: Per Harald Hermansen

† Minneord om Arvid Sten Kaasa

Av Gunnar Sanden

Arvid Sten Kaasa døde fredelig etter lang tids sjukdom i heimen sin på Høvik i Bærum den 21.10.2020 vel 74 år gammel. Gravferd-seremonien var i Høvik kirke og kista blei ført opp til ein kyrkjegard nær Marka med god utsikt over sjøen. Det var etter hans ønske. Både Marka og sjøen var der han likte seg godt. På Ulefoss var det på same måten. Han hadde hyppige sykkelturner innover Heia og rundt i Landsmarka, og Norsjø og Telemarkskanalen sto hans hjerte nær. Det gjorde også heile Nome og hans kjære Siljeli der han og familien heldt til på Ulefoss med god utsikt over Norsjø. Han var kanskje den største Ulefoss-entusiastasten som fantes, og det sjøl om han budde på Høvik. Han masa på kommunen, han masa på vegvesenet, han masa på mange av oss andre. Og han masa i positiv betydning. Han stilte store krav til forbedringar og åssen det skulle sjå ut på Ulefoss, på Bryggeområdet, langs med Kanalen, på Øvre Verket og ikkje minst for å gjere vegane sikrere for mjuke trafikantar. Eg trur eg blei kjent med Arvid Sten i 2011. Då var eg ein av mange medhjelparar til den store 150 års feiringa av Norsjø-Skien kanalen som han sto i spissen for. Ein stor suksess. Folk valfarta ned på Brygga.

I 2017 fekk han Kanalprisen av Telemarkkanalens Venner for sin utrettelege innsats for Kanalen, bl.a. for den nevnte kanalfeiringa, men ikkje minst for hans arbeid for å få MS «Styrsø», som blei omdøpt til MS «Henrik Ibsen» til å seile på innlandsvatna opp til Dalen. Han såg salgsannonsa i ei avis i Gøteborg og jobba deretter mykje for å få båten til Telemark. Båten har blitt ei "perle" på kanalfarten. Som han skreiv om motorens sakte gange: "Dette gjør passasjerene rolige i hjerte og gir fred i sinnet". Det er høgst tvilsamt om båten hadde gått på

kanalen uten Arvid Stens medvirkning. Han sto også i bresjen for å få tak i utrangerte fyrlykter. Lykter som nå blinkar langs Kanalvassdraget. Han jobba for å bevare den gamle kanalbåten "Inland". Arvid Sten var initiativtaker til å stifte båtforeninga på Ulefoss som blei Norges største innenlands båtforening. Via Ulefoss Tankesmie, som han leda, blei vannfronten ved Ulefoss rydda for åpne sikten til Norsjø. Dette bare for å ha nevnt noken få ting han tok initiativet til.

Tenk gjerne på Arvid Sten når du ser "Henrik Ibsen" gli forbi, eller når du ser eit blink fra ei fyrlykt. I ein SMS frå han 3.1.19 har sjukdommen tatt tak, men han har mange forslag til vidareutvikling av brygge og gjestehavn. Bl.a. å pynte opp med ei fyrlykt "ved gjestehavna mot Ulefoss brygge". Kanskje det?

Eg snakka i telefonen med Arvid Sten to dagar før han døde. Då var planen hans å ta ein tur til Ulefoss "neste uke". Slik blei det ikkje. Det ville ha gleda han å sett at området mellom gjestehavna og opp til Øvre Verket nå ser ut som ein park. Det ville ha gleda han å høyrte at vannfronten nå blir rydda på nytt. Det ville ha gleda han at fotgjengarovergangen på Krøsset skal bli lyssett og med hump for å redusere farten.

Arvid Sten var av "heil ved" og ein veldig god venn. Ein positiv "masekopp" og ein idemakar både her og i Oslo. Han var heldig å ha kona Birgit og familien rundt seg, spesielt i sjukdomstida. Han var lykkeleg over å ha blitt bestefar til Mathias.

Eg lyser fred over Arvid Stens minne.

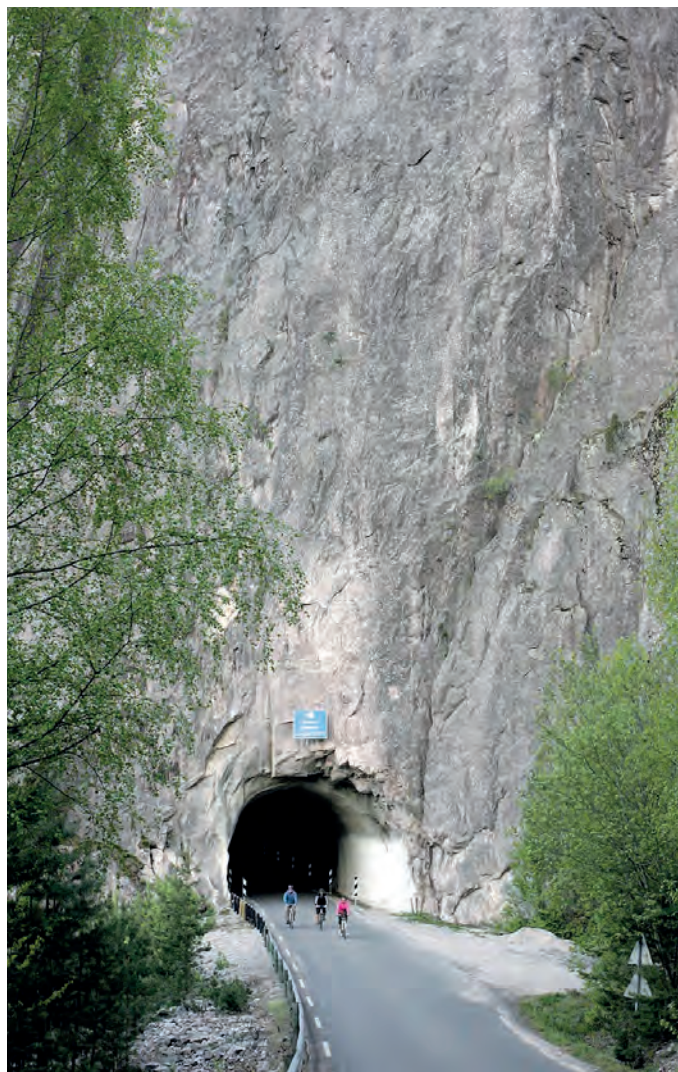

Det stupbratte Høgefjell

Dei fleste turistane lar seg imponere av det stupbratte Høgefjell som reiser seg med sin brattvegg opp frå Flåvatn. Medan ein frå Skien og oppover har segla gjennom rolege bygdelandskap med slake åsar, er Høgefjell det fyrste møtet ein får med den dramatiske telemarksnaturen. Flåvatn liknar meir ein vestlandsfjord med snøklede fjell i enden og bratte lier med furete dalar.

Av Tor Kjetil Gardåsen

Vegen som vart bygd langs Flåvatn i 1980-åra gir lett tilgang til dette opplevelsrike landskapet. Tunnellen i Høgefjell går rett inn i den stupbratte fjellsida. Når ein er komen gjennom tunnelen er det mange stoppestader der ein kan nyte natur og utsyn. Det gamle namnet på ein del av Flåvatn er Røyrfjorden. Ordet kjem av det gamalnorske ordet reyrr, som tyder steinrøys. Namnet har det fått av dei mange gravrøyse som ligg på oddar og hausar langsmed vatnet og

Fotos: Per Harald Hermansen og Tor Kjetil Gardåsen

som syner ein gravskikk frå bronsealderen og framover der dei avlidne vart hauglagde på synlege stader nær ferdslveggar til lands og til vanns.

Til Høgefjell er knytt segna om tussekviga som skal ha vore så langhalsa at ho kunne stå på toppen av fjellet og drikke av Flåvatn. Ho må da ha hatt ein hals på om lag 340 meter, som er høgda på fjellet over vatnet. Det skal og ha vore vassorm både i Flåvatn og Kviteseidvatnet. Ormen i Flåvatn skal ha blitt hakka i bitar av skovlane til dampbåten "St. Olaf" ein gong dei to råka til å møttest utpå fjorden, fortel segna.

Test dine kunnskaper om kanalen!

- I** Hva ble den lille grønne båten som ligger ved Lunde sluse brukt til?
1 Båt som det ble solgt iskrem til båtpassasjerene fra.
X Fiskebåt brukt i kanalen.
2 Båt brukt til å dytte sammen tømmerklubber for å lage tømmerlep.
- II** Hva slags stokk er dette?
1 Fortøyningspåle på brygge.
X Ende på lensestokk med klave.
2 Topp på merkestake som markerer seilingsleia.
- III** Hva ble denne haken med langt skaft brukt til?
1. Å få i land brysomme passasjerer.
X Å rense slusekammeret for sekketømmer og annet som hadde kommet inn i slusa.
2 Å henge opp lykter langs kanalen.
- IV** Hva er denne stanga til?
1 Den beskyttet takrenna mot vaieren på heisebommen på båtene.
X Dekksmannskapene tok armhevinger i den for å bli sterke nok til å løfte 100 kilossekker.
2 Til å henge opp en presenning som de dro foran varene på brygga.
- V** Hva er denne luka i muren i overkanalen til?
1 En lastet matvarer gjennom den direkte inn i byssa på båtene.
X Den ble åpnet når det var for mye vann i kanalen.
2 En tok ut isflak som var kommet inn i kanalen.
- VI** Hva ble vognen på skinnene brukt til?
1 Til å frakte kull til båtene.
X Det sto en dampmaskin på den som trakk lektere gjennom kanalen.
2 Til å transportere steinblokker.

SVAR

4-6 rette: Du har god kunnskap om kanalen og bør bruke disse aktivt i Telemarkkanalens venner.
2-4 rette: Du har brukbare kunnskaper om kanalen og bør engasjere deg aktivt i Telemarkkanalens venner for å øke dine kunnskaper enda litt.
1-2 rette: Du har en god start. Du kan bli bedre hvis du engasjerer deg aktivt i Telemarkkanalens venner.

Takk til Birger Bergland som visste hva alt var.

Svar: I, 2, II, X, III, X, IV, 1, V, 2, VI, 2.

Telemarkkanalens venner har til formål

- å arbeide for fortsatt drift av Telemarkskanalen.
- å arbeide for vern av de minnesmerker, natur- og kulturverdier som ligger til vassdraget og er knyttet til driften av kanalen.
- å stimulere til økt bruk av kanalen og vassdraget i ferie- og rekreasjonssammenheng, for å øke allmennhetens engasjement og kanalens status.

Bli medlem og støtt arbeidet

Telemarkkanalens venner har rundt 200 medlemmer. For medlemskontingenten får du ett nummer av Slusegløtt, gratis bevertning på årsmøtet og fri eller redusert inngang til møter og arrangementer. I tillegg støtter du de arbeidene foreningen er engasjert i som restaurering av brygger og fløtningsinnretninger, istandsettelse av kanalens hus, parker, tekniske innretninger, fartøyer mm.

Bli medlem og vær med på arbeidet

Medlemmer har også anledning til å engasjere seg aktivt. Telemarkkanalens venner arbeider med:

- restaurering av slusemesterboligen og parken på Løveid
- etablering av innlands veteranbåthavn ved Løveid og på Ulefoss
- utplassering og vedlikehold av gamle fyrlykter
- restaurering og istandsetting av gamle fløtningsinnretninger (lenser, kar, landfester mm.)
- istandsetting av kanalens gamle mudderapparat ("Mudder'n")
- medlemsbladet Slusegløtt
- foreningens nettside
- medlemsverving

Som aktiv møter du andre medlemmer med samme interesse og med kunnskaper om kanalen og vassdraget.

Telemarkkanalens venner har et nært samarbeid med Telemarkskanalen FKF og Telemarkskanalen regionalpark.

Løveidslusene i 1875 eller -76. Aust-Telemarksbønder i gråtrøye betrakter kanalen. Som aktiv i Telemarkkanalens venner skal du slippe å skifte sluseporter, men det er mye annet å engasjere seg i. Foto: K. Knudsen, Billedsamlingen ved Universitetsbiblioteket i Bergen UBB-KK-NS-1609.

Medlemskontingen for personlig medlem er kr. 200 og bedriftsmedlem kr. 500 pr. år, som betales til bankkonto nr. 2650.11.45725 eller Vippskonto 642658.